

# SZCZEGÓŁOWE WYMAGANIA EDUKACYJNE

## WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

### – zakres podstawowy – klasy pierwsze 3-letnie liceum ponadgimnazjalne

Wydawnictwo WSiP – Po prostu. Wiedza o społeczeństwie.

Temat	Zagadnienia	Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny				
		DOPUSZCZAJĄCY jak na ocenę 2 oraz:	DOSTATECZNY jak na ocenę 3 oraz:	DOBRY jak na ocenę 4 oraz:	BARDZO DOBRY jak na ocenę 5 oraz:	CELUJĄCY jak na ocenę 5 oraz:
<b>Rozdział I: Obywatel</b>						
1. Obywatelstwo polskie i unijne	<ul style="list-style-type: none"> <li>• istota obywatelstwa</li> <li>• nabywanie i uzyskiwanie obywatelstwa</li> <li>• obywatelstwo polskie</li> <li>• obywatelstwo unijne</li> <li>• obywatelstwo a narodowość</li> <li>• społeczeństwo obywatelskie</li> <li>• obywatelskie nieposłuszeństwo</li> </ul> <p><b>PROJEKT EDUKACYJNY:</b> <i>PRZEWODNIK MŁODEGO OBYWATELA</i> <i>Termin realizacji 10.10.2020</i></p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>obywatelstwo, społeczeństwo obywatelskie, państwo prawa,</i></li> <li>• wymienia dwa podstawowe sposoby nabywania obywatelstwa (<i>prawo krwi, prawo ziemi</i>)</li> <li>• wymienia podstawowe prawa i obowiązki obywatela zapisane w <i>Konstytucji RP</i></li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>obywatelskość, pluralizm polityczny, decentralizacja władzy państwowej, repatriant</i></li> <li>• przedstawia sposób nabywania obywatelstwa w Polsce (<i>naturalizacja, repatriacja, Karta Polaka</i>)</li> <li>• wyjaśnia znaczenie posiadania obywatelstwa polskiego i unijnego,</li> <li>• wymienia i opisuje warunki rozwoju społeczeństwa obywatelskiego</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminu: <i>obywatelskie nieposłuszeństwo, apatryda (bezpaństwo wiec)</i></li> <li>• wskazuje różnice między obywatelstwem a narodowością</li> <li>• wymienia i opisuje inne niż prawo krwi i prawo ziemi sposoby uzyskania obywatelstwa</li> <li>• charakteryzuje sposób nadawania obywatelstwa polskiego i zrzekania się go</li> <li>• opisuje cechy charakterystyczne społeczeństwa</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminu: <i>subsydiarność</i></li> <li>• charakteryzuje postaci: H.D. Thoreau,, M.L. Kinga,</li> <li>• wskazuje uprawnienia wynikające z posiadania obywatelstwa unijnego</li> <li>• wskazuje przykłady obywatelskiego nieposłuszeństwa</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia korzyści płynące z posiadania obywatelstwa, w tym obywatelstwa unijnego</li> <li>• ocenia, czy społeczeństwo polskie spełnia kryteria społeczeństwa obywatelskiego</li> </ul>

				obywatelskiego <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia cele, przedstawia cechy charakterystyczne obywatelskiego nieposłuszeństwa</li> </ul>		
2. Proces wyborczy i udział w wyborach	<ul style="list-style-type: none"> <li>• relacje władza-obywatel</li> <li>• formy sprawowania władzy przez obywateli</li> <li>• rola wyborów we współczesnej demokracji</li> <li>• prawo wyborcze</li> <li>• cenzus wyborczy</li> <li>• przymiotniki wyborcze</li> <li>• charakterystyka wyborów w Polsce</li> <li>• referendum ogólnokrajowe i lokalne</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>demokracja pośrednia, demokracja bezpośrednia, czynne prawo wyborcze, bierne prawo wyborcze, cenzus wyborczy</i></li> <li>• wskazuje różnice między demokracją pośrednią a bezpośrednią</li> <li>• określa cenzus wyborczy obowiązujący w Polsce</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>suwerenność narodu, prawo wyborcze, kodeks wyborczy, referendum</i></li> <li>• wyjaśnia rolę wyborów w państwie demokratycznym</li> <li>• wymienia przymiotniki wyborcze</li> <li>• wymienia rodzaje referendum przyjęte w prawodawstwie polskim</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• charakteryzuje zasady przeprowadzania wyborów w Polsce</li> <li>• przedstawia zasady głosowania poza miejscem zamieszkania</li> <li>• charakteryzuje zasady przeprowadzania referendum lokalnego i ogólnokrajowego</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminu: uczestnictwo polityczne</li> <li>• wymienia formy partycypacji obywateli w życiu politycznym państwa</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia znaczenie wyborów dla współczesnej demokracji</li> </ul>
3. Życie publiczne	<ul style="list-style-type: none"> <li>• życie publiczne</li> <li>• inicjatywa obywatelska</li> <li>• petycja, skarga i list otwarty</li> <li>• manifestacje, demonstracje i pikety</li> <li>• strajki</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>inicjatywa obywatelska, petycja, list otwarty</i></li> <li>• pisze petycję według wzoru</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>życie publiczne, skarga, zgromadzenie, strajk</i></li> <li>• opisuje zasady i sposób zalegalizowania zgromadzenia</li> <li>• wymienia cele i rodzaje strajku (ostrzegawczy, zakładowy)</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wskazuje różnice między petycją, skargą i listem otwartym oraz wymienia elementy tych pism</li> <li>• wymienia i charakteryzuje inne niż ostrzegawczy i zakładowy formy strajku</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• opisuje przebieg procesu legislacyjnego obywatelskiego projektu ustawy</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia wpływ aktywności obywatelskiej na kształtowanie się życia publicznego</li> </ul>
4. Załatwianie spraw w urzędach	<ul style="list-style-type: none"> <li>• administracja publiczna i jej struktura</li> <li>• administracja rządowa</li> <li>• administracja samorządowa</li> <li>• kompetencje urzędów w</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie pojęć: <i>decyzja administracyjna, wniosek, skarga, podanie, odwołanie</i></li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• zna zasady prawidłowego wypełniania formularzy</li> <li>• wyjaśnia znaczenie</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminu: <i> służba cywilna</i></li> <li>• wyjaśnia, jaką funkcję pełni dowód osobisty</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• charakteryzuje strukturę i zadania administracji rządowej i samorządowej</li> <li>• wymienia rodzaje</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia stopień znajomości procedur podejmowania decyzji administracyjnych</li> <li>• ocenia działalność</li> </ul>

	<p>Polsce</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• podstawowe dokumenty współczesnego obywatela ( dowód osobisty, paszport, prawo jazdy)</li> <li>• zasady rejestracji pojazdu</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wie, gdzie i w jaki sposób uzyskać dowód osobisty, paszport i prawo jazdy oraz zarejestrować pojazd</li> <li>• wypełnia wniosek o wydanie dowodu osobistego</li> <li>• wie jak powinna wyglądać decyzja administracyjna</li> </ul>	<p>terminów:</p> <p><i>administracja publiczna, administracja rządowa, administracja samorządowa</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wymienia organy administracji publicznej w Polsce</li> <li>• zna terminy obowiązujące przy załatwianiu spraw urzędowych</li> <li>• wie co może zrobić obywatel gdy nie zgadza się z decyzją administracyjną</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• sporządza urzędowy wniosek, skargę i odwołanie</li> </ul>	<p>paszportów i ich cechy charakterystyczne</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• -wyjaśnia, w jaki sposób prawo zapewnia właściwą reakcję urzędników na skargi i chroni obywateli składających skargi</li> </ul>	<p>urzędów w Polsce</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• posługując się przykładami, tłumaczy różnicę pomiędzy skargą na działania jakiegoś urzędu a wnioskiem dotyczącym jego pracy</li> </ul>
5. Informacja publiczna i e-urząd	<ul style="list-style-type: none"> <li>• informacja publiczna i jej charakterystyka</li> <li>• sposoby udostępniania informacji publicznej</li> <li>• prawa obywatela wobec urzędu</li> <li>• skuteczne załatwianie sprawy</li> <li>• odwołanie od decyzji</li> <li>• Elektroniczna Platforma Usług Administracji Publicznej (ePUAP).</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminu: <i>informacja publiczna</i></li> <li>• wskazuje elementy składowe podania</li> <li>• pisze podania, wnioski i skargi</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminu: <i>urząd elektroniczny, ePUAP</i></li> <li>• opisuje cechy charakterystyczne informacji publicznej</li> <li>• wymienia sposoby udostępniania informacji publicznej</li> <li>• charakteryzuje prawa obywatela wobec rządu</li> <li>• wymienia ułatwienia, jakie niesie obywatelom e-urząd</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia sposób odwoływania się od decyzji urzędu</li> <li>• pisze odwołanie od decyzji urzędu</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wymienia przykłady spraw i opisuje sposób ich załatwiania za pośrednictwem ePUAP - wypełnia wniosek o udostępnienie informacji publicznej</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia znaczenie dostępu do informacji publicznej dla funkcjonowania demokratycznego społeczeństwa</li> </ul>
<b>Rozdział II Prawo</b>						
1. Normy postępowania.	<ul style="list-style-type: none"> <li>• pojęcie i funkcje prawa</li> <li>• charakter i rodzaje norm społecznych</li> <li>• norma prawna a przepis prawny</li> <li>• prawo naturalne i pozytywne</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia pojęcie: <i>norma społeczna, moralność, wartości,</i></li> <li>• wymienia rodzaje norm społecznych: <i>normy zwyczajowe,</i></li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kultura prawna, środek przymusu, kontrola społeczna</i></li> <li>• opisuje, omawia rodzaje</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• charakteryzujące normy społecznych</li> <li>• charakteryzuje rodziny prawa i podaje ich przykłady</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wskazuje różnice między prawem naturalnym a pozytywnym</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia postawy obywateli wobec norm społecznych</li> <li>• ocenia kulturę prawną społeczeństwa w Polsce</li> </ul>

		<p><i>obyczajowe, moralne, religijne, prawne</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>wymienia grupy środków przymusu: wyroki sądów, nakazy i zakazy administracyjne, środki przymusu bezpośredniego</li> </ul>	<p>norm społecznych</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>charakteryzuje środki przymusu bezpośredniego</li> </ul>			
<p>2. Prawo. Zasady prawa. Źródła prawa.</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>praworządność</li> <li>rodziny prawa</li> <li>cechy systemu prawnego</li> <li>zasady prawa</li> <li>kultura prawna i postawy obywateli wobec prawa</li> <li>źródła prawa</li> <li>źródła poznania prawa</li> <li>hierarchia aktów prawnych w Polsce</li> <li>prawo wspólnotowe jako źródło prawa w Polsce</li> <li>podział prawa</li> <li>stosowanie prawa</li> <li>rozumie pojęcie prawa i różnicę pomiędzy prawem przedmiotowym a prawem podmiotowym</li> <li>zna podstawowe zasady prawa (<i>prawo nie działa wstecz, domniemanie niewinności, nie ma winy bez prawa, niezajomość prawa szkodzi, praworządności, niezawisłości sędziów i niezależności sądów, demokratycznego państwa prawa, prawa do obrony</i>) i rozumie konsekwencje ich łamania</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia pojęcie: <i>prawo, praworządność, norma prawna, przepis prawny, akt prawny</i></li> <li>wymienia źródła prawa obowiązujące w Polsce</li> <li>przedstawia podział prawa na prywatne i publiczne</li> <li>wymienia postawy obywateli wobec prawa: <i>konformizm, legalizm, legalizm krytyczny, oportunistyczny</i></li> <li>wymienia części składowe normy prawnej: <i>hipoteza, dyspozycja, sankcja</i></li> <li>wie, jakie rozwiązania składają się na zasadę niezawisłości sędziów</li> <li>wymienia cechy dobrego i skutecznego prawa</li> <li>wymienia podstawowe zasady prawa (zasada</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>źródła prawa, prawo wewnętrzne, prawo międzynarodowe, prawo publiczne, prawo prywatne, prawo materialne, prawo formalne, prawo stanowione, prawo zwyczajowe</i></li> <li>charakteryzuje prawo prywatne i prawo publiczne</li> <li>charakteryzuje postawy obywateli wobec prawa</li> <li>uzasadnia znaczenie zasady dwuinstancyjności dla relacji między organami władzy a obywatelem</li> <li>charakteryzuje budowę normy prawnej i wskazuje przykłady w przepisach prawnych</li> <li>charakteryzuje funkcje prawa oraz jego zasady</li> <li>wymienia i opisuje najczęściej stosowane zasady prawa wywodzące się z prawa rzymskiego</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia pojęcie: <i>system penitencjarny</i></li> <li>opisuje cechy systemu prawnego</li> <li>charakteryzuje źródła prawa obowiązujące w Polsce i zna ich hierarchię</li> <li>wymienia cechy charakterystyczne prawa wewnętrznego, międzynarodowego, publicznego, prywatnego, materialnego i formalnego</li> <li>uzasadnia za pomocą samodzielnie prezentowanych przykładów potrzebę zasady niezawisłości władzy sądowniczej</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia znaczenie terminu: prawo wspólnotowe</li> <li>rozdziela i opisuje źródła prawa wspólnotowego</li> <li>wskazuje różnice między poszczególnymi rodzajami prawa</li> <li>przedstawia, jakie czynniki mają wpływ na skuteczność prawa i samodzielnie uzasadnia wpływ poszczególnych czynników</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ocenia problem zależności między prawem unijnym a prawem polskim</li> <li>ocenia postawy obywateli wobec prawa</li> </ul>

3. Gałęzie prawa wewnętrznego	<ul style="list-style-type: none"> <li>• gałęzie prawa wewnętrznego</li> <li>• prawo karne i jego zasady</li> <li>• prawo cywilne i jego zasady</li> <li>• prawo administracyjne</li> <li>• inne ważniejsze gałęzie prawa w Polsce i ich cechy charakterystyczne (prawo konstytucyjne, pracy, wykroczeń, rodzinne)</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wymienia gałęzie prawa</li> <li>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kodeks, ustawa, przepis prawny, przestępstwo, grzywna</i></li> <li>• wymienia rodzaje kar przewidzianych w polskim <i>Kodeksie karnym</i></li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>osoba fizyczna, osoba prawna, akt administracyjny</i></li> <li>• wymienia źródła prawa karnego, cywilnego i administracyjnego</li> <li>• przedstawia cechy charakterystyczne prawa karnego, cywilnego i administracyjnego</li> <li>• wymienia inne niż prawo karne, cywilne i administracyjne gałęzie prawa w Polsce</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• opisuje zasady obowiązujące w prawie karnym</li> <li>• wyjaśnia różnicę między zdolnością prawną a zdolnością do czynności prawnych</li> <li>• opisuje podział prawa cywilnego</li> <li>• charakteryzuje inne niż prawo karne, cywilne i administracyjne gałęzie prawa w Polsce</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• charakteryzuje relacje prawne przewidziane w prawie administracyjnym</li> <li>• przedstawia podział aktów administracyjnych i wskazuje ich przykłady</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia problem nadmiernej ilości regulacji prawnych w Polsce</li> <li>• ocenia problem zaostrożenia kar za najcięższe przestępstwa</li> </ul>
4. Władza sądownicza w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> <li>• charakterystyka władzy sądowniczej</li> <li>• dwuinstancyjność sądownictwa</li> <li>• struktura władzy sądowniczej w Polsce</li> <li>• Krajowa Rada Sądownictwa</li> <li>• Sąd Najwyższy</li> <li>• sądy powszechne</li> <li>• sędziowie sądów powszechnych</li> <li>• ławnicy</li> <li>• sądy administracyjne i wojskowe</li> <li>• Trybunał Konstytucyjny</li> <li>• Trybunał Stanu</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>sędzia, ławnik, immunitet</i></li> <li>• przedstawia strukturę władzy sądowniczej w Polsce</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kasacja, apelacja, skarga konstytucyjna</i></li> <li>• omawia zasady funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w Polsce</li> <li>• wyjaśnia, na czym polega <i>immunitet sędziowski</i> oraz <i>konstytucyjne zasady niezawisłości i nieusuwalności sędziów</i></li> <li>• omawia zadania ławników</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• omawia zasady, jakimi powinni kierować się sędziowie i członkowie trybunałów</li> <li>• przedstawia warunki, jakie musi spełniać kandydat na ławnika i sposób jego wyboru</li> <li>• opisuje zadania Sądu Najwyższego, sądów powszechnych, wojskowych i administracyjnych</li> <li>• przedstawia uprawnienia Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• charakteryzuje skład i zadania Krajowej Rady Sądownictwa</li> <li>• opisuje strukturę Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu</li> <li>• charakteryzuje procedurę wszczynania postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym i Trybunałem Stanu</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia rolę ławników w systemie sądownictwa polskiego</li> </ul>
5. Postępowanie sądowe – proces karny i proces cywilny	<ul style="list-style-type: none"> <li>• postępowanie sądowe</li> <li>• sprawy cywilne</li> <li>• sprawy karne</li> <li>• sprawy administracyjne</li> <li>• proces cywilny</li> <li>• pozew w procesie cywilnym</li> <li>• proces karny</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>postępowanie sądowe, strona powodowa (powód), strona pozwana (pozwany), -</i></li> <li>• wymienia uczestników</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>śledztwo, dochodzenie, przestępstwo, kara, wykroczenie, mediacja, sąd polubowny</i></li> <li>• wskazuje przykłady</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• charakteryzuje przebieg procesu cywilnego i procesu karnego</li> <li>• wskazuje różnice między procesem cywilnym i karnym</li> <li>• wyjaśnia sposób</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>postępowanie procesowe, postępowanie nieprocesowe, postępowanie</i></li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia rolę mediacji w postępowaniu sądowym</li> <li>• ocenia świadomość prawną społeczeństwa polskiego</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>• zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa</li> <li>• sądy polubowne</li> </ul>	procesu cywilnego i procesu karnego: <i>prokurator, adwokat, oskarżony, podejrzany, obwiniony, skazany, świadek, powód, pozwany, radca prawny</i>	spraw rozpatrywanych przez sądy cywilne, karne i administracyjne <ul style="list-style-type: none"> <li>• wymienia prawa ofiary, świadka i oskarżonego w procesie karnym</li> </ul>	postępowania po złożeniu zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa <ul style="list-style-type: none"> <li>• wymienia cechy dobrego mediatora</li> <li>• sporządza według wzoru pozew w procesie cywilnym i zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa</li> <li>• wymienia prawa i obowiązki stron postępowania sądowego: świadka, oskarżonego, powoda i pozwanego</li> </ul>	<i>przygotowawcze,</i> <ul style="list-style-type: none"> <li>• postępowanie egzekucyjne</li> <li>• wskazuje różnice między postępowaniem procesowym a nieprocesowym</li> <li>• omawia sposób postępowania przed sądem polubownym</li> </ul>	
--	--	--	---	---	--	--

### Rozdział III Bezpieczeństwo

1. Organy ścigania	<ul style="list-style-type: none"> <li>• prokuratura i jej struktury</li> <li>• zadania prokuratury</li> <li>• Krajowa Rada Prokuratury</li> <li>• policja – struktura i zadania</li> <li>• działalność i uprawnienia policji</li> <li>• zadania innych służb mundurowych</li> <li>• - dzielnicowy</li> <li>• - prokuratura i policja w postępowaniu karnym</li> <li>• formy postępowania przygotowawczego</li> <li>• Interpol</li> </ul> <p><b>PROJEKT EDUKACYJNY</b>  <i>SŁUŻBY STOJĄCE NA STRAZY BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO</i>  <i>Termin realizacji: 2 tygodnie</i></p>	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> <li>• syjaśnia znaczenie pojęcia: <i>służba, organy ścigania</i></li> <li>• wymienia służby stojące na straży bezpieczeństwa i porządku publicznego</li> <li>• omawia cele i strukturę policji</li> <li>• opisuje zadania policji i innych służb mundurowych</li> <li>• wymienia uprawnienia policjantów</li> </ul>	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> <li>• omawia cele i strukturę prokuratury</li> <li>• charakteryzuje zadania prokuratorów</li> <li>• charakteryzuje formy działania i zadania dzielnicowych</li> <li>• wyjaśnia rolę policji i prokuratury w postępowaniu karnym</li> </ul>	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> <li>• opisuje strukturę prokuratury</li> <li>• opisuje sposób powoływania i uprawnienia prokuratora generalnego</li> <li>• wyjaśnia, jakie znaczenie dla działalności prokuratury ma jej hierarchiczność</li> <li>• - charakteryzuje różne sfery działalności policji</li> </ul>	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> <li>• omawia zadania Krajowej Rady Prokuratorów</li> <li>• wskazuje różnice między śledztwem a dochodzeniem</li> <li>• omawia skutki postępowania przygotowawczego</li> <li>• opisuje strukturę i zadania Interpolu</li> </ul>	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia poziom i poczucie bezpieczeństwa współczesnych Polaków</li> </ul>
2.	• Przystępstwo i	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

Przestępczość. Zasady unikania zagrożeń.	<p>przestępczość</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>Rodzaje przestępstw w <i>Kodeksie karnym</i></li> <li>Sprawcy i ofiary przestępstw</li> <li>Zagrożenia współczesne. Styl życia i udział w środowiskach subkulturowych</li> <li>Zasady unikania zagrożeń</li> </ul>	<p>wyjaśnia pojęcia: <i>przestępstwo, przestępczość</i>,</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>wymienia rodzaje przestępstw,</li> <li>wskazuje sposoby stania się ofiarą</li> <li>wie, jak można zachować się w sytuacji zagrożenia</li> </ul>	<p>wyjaśnia pojęcia: <i>wiktymologia, predestynacja, prowokacja, patologia społeczna, resocjalizacja</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>charakteryzuje sposoby stania się ofiarą</li> <li>wymienia przejawy patologii społecznej</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>charakteryzuje zjawiska patologiczne zwłaszcza wśród młodzieży,</li> <li>proponuje sposoby uniknięcia przestępstwa i przeciwdziałania mu</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>uzasadnia swoją opinię na temat odpowiedzialności za popełnione zbrodnie</li> <li>ocenia proces resocjalizacji w Polsce</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>ocenia poziom przestępczości w swoim regionie</li> </ul>
3. Nieletni wobec prawa.	<ul style="list-style-type: none"> <li>przestępczość nieletnich</li> <li>odpowiedzialność prawna nieletnich</li> <li>sądy rodzinne</li> <li>środki stosowane przez sądy rodzinne wobec nieletnich</li> <li>dotyczące sprzedaży narkotyków i alkoholu nieletnim oraz palenia w miejscach publicznych</li> <li>konsekwencje zażywania alkoholu i narkotyków oraz palenia papierosów</li> <li>proces resocjalizacji</li> </ul> <p><b>PROJEKT EDUKACYJNY</b> <b>BEZPIECZEŃSTWO W MOIM REJONIE</b> <i>Termin realizacji 1 miesiąc</i></p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia pojęcia: <i>nieletni, małoletni, młodociany, środek wychowawczy</i></li> <li>wymienia zagrożenia wiążące się z korzystaniem przez młodych ludzi z Internetu</li> <li>wie, jakie są uprawnienia obywatela podczas legitymowania</li> <li>wymienia przejawy demoralizacji nieletnich i popełniane przez nich czyny karalne</li> <li>omawia konsekwencje zażywania alkoholu i narkotyków oraz palenia papierosów</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia znaczenie pojęcia: <i>proces resocjalizacji, kurator, rodzina zastępcza</i></li> <li>określa granice prawnej odpowiedzialności nieletnich</li> <li>omawia zadania sądów rodzinnych</li> <li>wymienia środki stosowane przez sądy rodzinne wobec nieletnich</li> <li>charakteryzuje przepisy prawne dotyczące sprzedaży narkotyków i alkoholu nieletnim oraz palenia w miejscach publicznych</li> <li>wymienia rodzaje środków wychowawczych</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia pojęcie: <i>socjoterapia</i></li> <li>charakteryzuje sposób funkcjonowania sądów rodzinnych w sprawach przestępczości nieletnich</li> <li>opisuje środki stosowane przez sądy rodzinne wobec nieletnich</li> <li>omawia zasady niezbędne w skutecznym procesie resocjalizacji</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>omawia przestępczość nieletnich na przykładzie wybranych artykułów z <i>Kodeksu wykroczeń</i></li> <li>przedstawia uwarunkowania rozstrzygnięcia spraw nieletnich przez organy państwowe</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ocenia poziom przestępczości wśród nieletnich i problem zaostżenia kar wobec nich</li> </ul>
<b>Rozdział IV i V: Prawa człowieka i ich ochrona</b>						
1. Czym są prawa człowieka? Historia praw człowieka. Katalog praw i	<ul style="list-style-type: none"> <li>prawa człowieka i ich charakter</li> <li>historia praw człowieka</li> <li><i>Powszechna deklaracja praw człowieka</i></li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia znaczenie terminu: <i>prawa człowieka, godność osobowa, umowa społeczna</i></li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia pojęcia: <i>konwencja</i>,</li> <li>wymienia prawa człowieka zapisane w</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>wymienia prawa przynależne do konkretnej generacji praw człowieka</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>opisuje historię praw człowieka</li> <li>wymienia historyczne akty prawne, które miały</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ocenia problem tzw. czwartej generacji praw człowieka</li> </ul>



wolności człowieka. Najważniejsze dokumenty praw człowieka.	<ul style="list-style-type: none"> <li>• generacje praw człowieka</li> <li>• prawa człowieka - dokumenty</li> <li>• prawa człowieka - instytucje.</li> <li>• <i>Konwencja praw dziecka</i></li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• omawia charakter praw człowieka</li> <li>• wymienia fundamentalne dla praw człowieka dokumenty stworzone przez Radę Europy i ONZ</li> </ul>	<i>Powszechnej deklaracji praw człowieka</i> oraz prawa dziecka zapisane w <i>Konwencji praw dziecka</i> <ul style="list-style-type: none"> <li>• rozróżnia i charakteryzuje generacje praw człowieka</li> <li>• wymienia instytucje, które stoją na straży praw człowieka</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• omawia strukturę i zadania instytucji stojących na straży praw człowieka</li> </ul>	<p>wpływ na kształtowanie się praw człowieka</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• charakteryzuje treść dokumentów dotyczących praw człowieka, uchwalonych przez Radę Europy i ONZ</li> </ul>	
2. Międzynarodowy system ochrony praw człowieka. Najważniejsze dokumenty praw człowieka	<ul style="list-style-type: none"> <li>• system ochrony praw człowieka (Organizacja Narodów Zjednoczonych, Rada Europy, Unia Europejska)</li> <li>• Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu i jego zadania</li> <li>• Europejska Karta Społeczna</li> <li>• Urząd Komisarza Praw Człowieka Rady Europy</li> <li>• Unia Europejska a prawa człowieka</li> <li>• Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie</li> <li>• Prawa człowieka a organizacje pozarządowe (Amnesty International, Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Human Rights Watch)</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wymienia prawa człowieka uregulowane w <i>Europejskiej Karcie Społecznej</i> oraz <i>Karcie praw podstawowych</i></li> <li>• wymienia ważniejsze organizacje pozarządowe działające na rzecz ochrony praw człowieka</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia, jak funkcjonuje system ochrony praw człowieka</li> <li>• omawia zadania ONZ, Rady Europy i Unii Europejskiej w dziedzinie praw człowieka</li> <li>• wymienia zadania OBWE</li> <li>• wyjaśnia wpływ organizacji pozarządowych na przestrzeganie praw człowieka</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• charakteryzuje zadania Europejskiego Trybunału Praw Człowieka</li> <li>• omawia wpływ Unii Europejskiej na kształtowanie europejskiego systemu ochrony praw człowieka</li> <li>• omawia strukturę ONZ, Rady Europy i Unii Europejskiej i jej wpływ na przestrzeganie praw człowieka</li> <li>• charakteryzuje zasady funkcjonowania Europejskiego Trybunału Praw Człowieka</li> <li>• charakteryzuje cele i zadania ważniejszych organizacji pozarządowych działających na rzecz ochrony praw człowieka</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• opisuje zasady i sposób składania skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka</li> <li>• wypełnia formularz skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka według wzoru</li> <li>• omawia zadania Komisarza Praw Człowieka Rady Europy</li> <li>• wyjaśnia okoliczności powstania OBWE i jej strukturę</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia sposoby i skuteczność metod walki z łamaniem praw człowieka</li> </ul>
3. Ochrona praw i wolności w Polsce. Prawa dziecka.	<ul style="list-style-type: none"> <li>• prawa człowieka w <i>Konstytucji RP</i></li> <li>• Urząd Rzecznika Praw Obywatelskich</li> <li>• Urząd Rzecznika Praw</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wymienia prawa oraz wolności człowieka i obywatela zapisane w <i>Konstytucji RP</i></li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia, jakie są prawne uwarunkowania ograniczenia praw i wolności zapisanych w</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• opisuje sposób powoływania oraz funkcjonowania rzecznika praw</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia zasady i procedury zwracania się z wnioskiem do rzecznika praw</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia problem ochrony praw i wolności w Polsce</li> </ul>



	<p>Dziecka</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• prawo do prywatności</li> <li>• prawa jednostki w kontaktach z mediami</li> <li>• skarga konstytucyjna</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia, na czym polega prawo do prywatności i wskazuje jego zakres</li> <li>• określa prawa jednostki w kontaktach z mediami</li> </ul>	<p><i>Konstytucji RP</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• charakteryzuje zadania rzecznika praw człowieka i rzecznika praw dziecka</li> </ul>	<p>człowieka i rzecznika praw dziecka</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• przedstawia zasady składania skargi konstytucyjnej</li> </ul>	<p>obywatelskich i rzecznika praw dziecka</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• pisze skargę do rzecznika praw obywatelskich według wzoru</li> <li>• wskazuje elementy skargi konstytucyjnej oraz skutki prawne jej uznania przez Trybunał Konstytucyjny</li> </ul>	
--	---	--	---	--	--	--

4. Łamanie praw człowieka	<ul style="list-style-type: none"> <li>• przyczyny łamania praw człowieka</li> <li>• międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych</li> <li>• łamanie praw kobiet</li> <li>• łamanie praw dziecka</li> <li>• wolność wyznania</li> <li>• problem uchodźców</li> <li>• łamanie praw człowieka w Europie (nacjonalizm, szowinizm, rasizm, antysemityzm, ksenofobia)</li> <li>• dopuszczalne ograniczenie praw człowieka</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>nacjonalizm, rasizm, antysemityzm</i></li> <li>• wymienia przyczyny łamania praw człowieka</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>szowinizm, ksenofobia</i></li> <li>• charakteryzuje przyczyny łamania praw człowieka</li> <li>• wskazuje przykłady państw, w których nie przestrzega się praw człowieka lub są one zagrożone</li> <li>• omawia przykłady łamania praw kobiet i dzieci</li> <li>• podaje przykłady łamania wolności wyznania</li> <li>• wymienia przyczyny uchodźstwa we współczesnym świecie</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia, na czym polega międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych</li> <li>• przedstawia cele i zasady konwencji genewskich i uzupełniających je protokołów</li> <li>• omawia sytuację uchodźców we współczesnym świecie</li> <li>• charakteryzuje przejawy nacjonalizmu, szowinizmu, rasizmu, antysemityzmu, ksenofobii</li> <li>• wyjaśnia, w jakich okolicznościach można ograniczyć prawa człowieka</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wskazuje różnice w przestrzeganiu praw człowieka między rozwiniętymi krajami demokratycznymi a państwami, które powstały w XX w. i nie mają tradycji demokratycznych</li> <li>• opisuje działalność Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• uzasadnia, że nacjonalizm, szowinizm, rasizm, antysemityzm i ksenofobia stanowią przykłady łamania praw człowieka</li> <li>• ocenia przejawy nacjonalizmu, szowinizmu, rasizmu, antysemityzmu, ksenofobii</li> </ul>
---------------------------	--	--	--	--	--	---

## Rozdział VI: Edukacja i praca

1. System edukacji w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> <li>• charakterystyka polskiego systemu edukacji</li> <li>• zadania MEN i samorządów</li> <li>• zadania szkoły</li> <li>• statut i inne szkolne dokumenty</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• przedstawia zadania szkoły</li> <li>• wymienia prawa i obowiązki ucznia</li> <li>• wyjaśnia, jakie są konsekwencje niedopełniania</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• charakteryzuje system edukacji w Polsce</li> <li>• wyjaśnia, jaką rolę w szkole pełni statut</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wymienia zadania MEN i samorządów lokalnych w dziedzinie edukacji</li> <li>• wymienia inne niż statut dokumenty obowiązujące w szkole</li> <li>• opisuje procedurę</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia, na czym polegają zadania szkoły w zakresie nauczania i pracy opiekuńczo-wychowawczej</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia skuteczność polskiego systemu edukacji</li> </ul>
-----------------------------	---	---	--	--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> <li>• prawa i obowiązki uczniów</li> <li>• postępowanie w sytuacji złamania praw ucznia</li> <li>• konsekwencje niedopełnienia obowiązków szkolnych</li> </ul>	obowiązków szkolnych		postępowania w przypadku złamania praw ucznia		
2. Polskie szkoły wyższe	<ul style="list-style-type: none"> <li>• organizacja studiów – system boloński</li> <li>• zalety i wady systemu bolońskiego</li> <li>• wybór kierunków studiów</li> <li>• zasady przyjmowania kandydatów na uczelnie wyższe</li> <li>• warunki przyjęć na uczelnie</li> <li>• charakterystyka wybranych kierunków studiów</li> <li>• kształcenie ustawiczne</li> <li>• edukacyjne programy unijne: <i>Comenius</i></li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• określa kryteria wyboru kierunku studiów</li> <li>• wyjaśnia, na czym polega kształcenie ustawiczne</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia, na czym polega system boloński w organizacji studiów wyższych</li> <li>• przedstawia zasady i warunki przyjęć na wyższe uczelnie</li> <li>• wymienia edukacyjne programy unijne</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• charakteryzuje wybrane kierunki studiów</li> <li>• wyjaśnia, na czym polega istota programu <i>Comenius</i></li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• przedstawia przebieg postępowania kwalifikacyjnego na wybrany kierunek studiów i sposób obliczania ilości punktów</li> <li>• charakteryzuje ofertę edukacyjnych programów unijnych</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia system boloński wskazując jego zalety i wady</li> <li>• ocenia znaczenie kształcenia ustawicznego dla gospodarki i społeczeństwa</li> </ul>
3. Kształcenie za granicą	<ul style="list-style-type: none"> <li>• możliwości kształcenia za granicą</li> <li>• charakterystyka kształcenia wyższego w wybranych krajach UE</li> <li>• matura międzynarodowa i jej program</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• przedstawia zasady podejmowania studiów wyższych za granicą</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• przedstawia zasady podejmowania studiów wyższych i warunki kształcenia się za granicą</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia, na czym polega program matury międzynarodowej</li> <li>• wymienia korzyści, jakie daje uczniom zdawanie matury międzynarodowej</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• charakteryzuje szkolnictwo wyższe w wybranych krajach UE</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia problem tzw. drenażu mózgow z punktu widzenia interesów Polski</li> </ul>
4. Podróżowanie po Europie i świecie	<ul style="list-style-type: none"> <li>• obywatel w podróży</li> <li>• utrata dokumentów za granicą</li> <li>• Europejska Karta Ubezpieczenia Zdrowotnego</li> <li>• strefa Schengen i jej granice</li> <li>• charakterystyka</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>strefa Schengen, terroryzm</i></li> <li>• wyjaśnia, w jaki sposób Ministerstwo Spraw Zagranicznych dba o interesy Polaków przebywających za</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• przedstawia procedurę postępowania w przypadku utraty dokumentów lub problemów zdrowotnych podczas pobytu za granicą</li> <li>• wyjaśnia, jak</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• opisuje dokumenty zdrowotne, niezbędne podczas pobytu za granicą</li> <li>• opisuje zasady przekraczania granic zewnętrznych i wewnętrznych strefy</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• wyjaśnia okoliczności powstania strefy Schengen</li> <li>• omawia zasady przewozu żywności i leków w komunikacji samolotowej</li> <li>• opisuje sytuacje, które</li> </ul>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ocenia rolę strefy Schengen dla obywateli Unii Europejskiej</li> </ul>

	zjawiska terroryzmu	granicą	funkcjonuje strefa Schengen <ul style="list-style-type: none"> <li>wymienia cechy charakterystyczne zjawiska terroryzmu</li> </ul>	Schengen <ul style="list-style-type: none"> <li>charakteryzuje miejsca szczególnie narażone na terroryzm</li> </ul>	powinny wzbudzić obawy zagrożenia atakiem terrorystycznym	
5. Praca w Polsce i za granicą	<ul style="list-style-type: none"> <li>praca młodzieży w UE</li> <li>dziecko i młodociany a problem podejmowania pracy</li> <li>praca młodocianych w Polsce</li> <li>praca w Wielkiej Brytanii</li> <li>podatki i umowy</li> <li>Europass</li> <li>powrót do kraju</li> </ul>	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia znaczenie terminów: <i>umowa zlecenie, umowa o dzieło, umowa o pracę</i></li> <li>przedstawia obowiązki pracodawcy zatrudniającego młodocianych pracowników</li> </ul>	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia znaczenie terminu: Europass</li> <li>wyjaśnia uwarunkowania podejmowania pracy przez młodocianych</li> <li>wymienia zasady zatrudniania młodocianych w Polsce</li> <li>wyjaśnia rolę Europass w podejmowaniu pracy za granicą przez młodych ludzi</li> </ul>	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> <li>wymienia formalności związane z rejestracją i podejmowaniem pracy za granicą na przykładzie Wielkiej Brytanii</li> <li>wyjaśnia różnice w umowach podpisywanych z młodymi pracownikami</li> <li>wymienia ułatwienia w powrocie do kraju Polaków pracujących za granicą</li> </ul>	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> <li>wyjaśnia, jaką rolę dla młodych ludzi mają uregulowania prawne <i>Europejskiego paktu na rzecz młodzieży</i></li> <li>charakteryzuje dokumenty wchodzące w skład Europass</li> <li>sporządza Europass-CV według wzoru</li> </ul>	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> <li>ocenia problem emigracji ludzi młodych w poszukiwaniu pracy</li> </ul>
<b>Umiejętności praktyczne</b>	Źródła	<ul style="list-style-type: none"> <li>zna i wymienia rodzaje źródeł</li> <li>czyta źródła i wyciąga z nich proste informacje przy pomocy nauczyciela</li> <li>przy pomocy nauczyciela szuka źródeł informacji na temat zjawisk społecznych, politycznych, gospodarczych</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>opisuje cechy charakterystyczne źródeł</li> <li>analizuje źródła i wyciąga z nich informacje</li> <li>samodzielnie szuka różnych źródeł informacji</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>porównuje różnorodne źródła</li> <li>klasyfikuje źródła</li> <li>korzysta samodzielnie z różnorodnych źródeł</li> <li>rozwiązuje zadania typowe</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>ocenia wiarygodność źródeł</li> <li>formułuje wnioski z różnorodnych źródeł</li> <li>korzysta z publikacji naukowych</li> <li>swobodnie rozwiązuje zadania problemowe</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>zajmuje samodzielne stanowisko po przeanalizowaniu źródeł</li> <li>łączy wiedzę z różnych dziedzin</li> <li>swobodnie korzysta z publikacji naukowych</li> <li>podejmuje się wykonywania zadań dodatkowych</li> <li>w sposób twórczy rozwiązuje zadania</li> </ul>

### UWAGA

#### Ocena niedostateczny – Uczeń:

- nie spełnia wymagań na ocenę dopuszczający.

# Podstawa programowa – zakres podstawowy

## Cele kształcenia – wymagania ogólne

### I. Wykorzystanie i tworzenie informacji.

Uczeń znajduje i wykorzystuje informacje na temat sposobu, w jaki prawo reguluje życie obywateli; wyraża własne zdanie w wybranych sprawach na różnych forach publicznych i uzasadnia je; jest otwarty na odmienne poglądy; gromadzi i wykorzystuje informacje potrzebne do zaplanowania dalszej nauki i kariery zawodowej.

### II. Rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów.

Uczeń rozpoznaje prawne aspekty codziennych problemów życiowych i szuka ich rozwiązania.

### III. Współdziałanie w sprawach publicznych.

Uczeń współpracuje z innymi – planuje, dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich; sprawnie korzysta z procedur i możliwości, jakie stwarzają obywatelom instytucje życia publicznego; zna i stosuje zasady samoorganizacji i samopomocy.

### IV. Znajomość zasad i procedur demokracji.

Uczeń wyjaśnia znaczenie prawa dla funkcjonowania demokratycznego państwa i rozpoznaje przypadki jego łamania.

### V. Znajomość podstaw ustroju Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczeń opisuje sposób i zakres działania organów władzy sądowniczej oraz organów ścigania w Rzeczypospolitej Polskiej.

### VI. Znajomość praw człowieka i sposobów ich ochrony.

Uczeń wyjaśnia podstawowe prawa człowieka, rozpoznaje przypadki ich naruszania i wie, jak można je chronić.

## Treści nauczania – wymagania szczegółowe

### 1. Młody obywatel w urzędzie.

Uczeń:

- 1) wyjaśnia, jak nabywa się obywatelstwo polskie i unijne;
- 2) ustala, w jakim urzędzie i w jaki sposób uzyskuje się dowód osobisty, paszport, prawo jazdy, jak rejestruje się motocykl i samochód;
- 3) podaje formalne warunki, jakie spełnić musi obywatel, by wziąć udział w wyborach;
- 4) uzyskuje informację publiczną na zadany temat w odpowiednim urzędzie;
- 5) wyjaśnia, co może zrobić obywatel, gdy nie zgadza się z decyzją urzędu;
- 6) sporządza urzędowy wniosek, skargę i odwołanie.

### 2. Prawo i sądy.

Uczeń:

- 1) wyjaśnia, co to jest prawo i czym różnią się normy prawne od norm religijnych, moralnych i obyczajowych;
- 2) wymienia podstawowe zasady prawa (prawo nie działa wstecz, domniemanie niewinności, nie ma winy bez prawa, nieznanostwo prawa szkodzi) i wyjaśnia konsekwencje ich łamania;
- 3) wymienia źródła prawa; znajduje wskazany akt prawny i interpretuje proste przepisy prawne;
- 4) wyjaśnia różnice między prawem cywilnym, karnym i administracyjnym; wskazuje, w jakim kodeksie można znaleźć przepisy dotyczące konkretnej sprawy;
- 5) uzasadnia potrzebę niezależności i niezawisłości sędziów;
- 6) przedstawia uczestników i przebieg procesu sądowego: cywilnego i karnego; uzasadnia znaczenie mediacji;
- 7) wymienia główne prawa, jakie przysługują ofierze, sprawcy i świadkowi przestępstwa;
- 8) pisze pozew w wybranej sprawie cywilnej i zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa (według wzoru).

### 3. Bezpieczeństwo.

Uczeń:

- 1) charakteryzuje najważniejsze zadania prokuratury i policji;
- 2) przedstawia uprawnienia policjantów i innych służb porządkowych; rozpoznaje przejawy ich naruszania;
- 3) nawiązuje kontakt (osobisty, telefoniczny lub mailowy) z funkcjonariuszem policji (np. dzielnicowym) i na podstawie uzyskanych informacji sporządza notatkę lub wykres dotyczący przestępczości w swojej okolicy;
- 4) wymienia przestępstwa, których ofiarą najczęściej padają młodzi ludzie; wie, jak można próbować ich uniknąć i przestrzega zasad bezpiecznego zachowania się w sytuacji zagrożenia;
- 5) wyjaśnia, na jakich zasadach nieletni odpowiadają za popełnienie przestępstwa (środki wychowawcze i poprawcze);
- 6) przedstawia przepisy prawne dotyczące sprzedaży i konsumpcji alkoholu, papierosów i narkotyków i wskazuje na konsekwencje ich łamania.

### 4. Edukacja i praca w Polsce i Unii Europejskiej.

Uczeń:

- 1) wymienia prawa i obowiązki ucznia; wyszukuje gwarantujące je przepisy prawa oświatowego (np. w ustawie, statucie szkoły) oraz przepisy zawarte w innych aktach prawnych (np. w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej);
- 2) rozpoznaje przypadki naruszania praw ucznia i w razie potrzeby podejmuje odpowiednie kroki w celu ich ochrony;
- 3) omawia na wybranych przykładach zasady przyjmowania do szkół wyższych;
- 4) przedstawia warunki podejmowania przez młodych Polaków nauki w Unii Europejskiej oraz wyszukuje informacje na ten temat odnoszące się do wybranego państwa;
- 5) wyjaśnia, co wynika z wejścia Polski do strefy Schengen; zna zasady bezpiecznego podróżowania po Europie i świecie (unikanie ryzyka, postępowanie w razie kradzieży lub wypadku, możliwości uzyskania pomocy, w tym opieki zdrowotnej);

- 6) wyjaśnia, jakie możliwości zarabiania mają młodzi ludzie, jakie umowy mogą zawierać i jakie są zasady opodatkowania ich dochodów;
- 7) omawia ogólne zasady podejmowania pracy i zakładania własnych przedsiębiorstw w Unii Europejskiej (na podstawie informacji z Internetu); sporządza Europass-CV.

#### **5. Prawa człowieka.**

Uczeń:

- 1) przedstawia krótko historię praw człowieka i ich generacje; wymienia najważniejsze dokumenty z tym związane;
- 2) wymienia podstawowe prawa i wolności człowieka; wyjaśnia, co oznacza, że są one powszechne, przyrodzone i niezbywalne;
- 3) podaje najważniejsze postanowienia Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Konwencji o Prawach Dziecka;
- 4) znajduje w środkach masowego przekazu (w tym w Internecie) informacje o przypadkach łamania praw człowieka na świecie;
- 5) bierze udział w debacie klasowej, szkolnej lub internetowej na temat wolności słowa lub innych praw i wolności;
- 6) wyjaśnia, na czym polegają: prawo do prywatności, w tym do ochrony danych osobowych i prawa obywatela w kontaktach z mediami.

#### **6. Ochrona praw i wolności.**

Uczeń:

- 1) przedstawia główne środki ochrony praw i wolności w Polsce;
- 2) opisuje sposób działania Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka; pisze prostą skargę do jednego z nich (według wzoru);
- 3) uzasadnia znaczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu;
- 4) przedstawia na przykładach działania podejmowane przez ludzi i organizacje pozarządowe broniące praw człowieka; w miarę swoich możliwości włącza się w wybrane działania (np. podpisuje apel, prowadzi zbiórkę darów);
- 5) rozpoznaje przejawy rasizmu, szowinizmu, antysemityzmu i ksenofobii; uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się im oraz przedstawia możliwości zaangażowania się w wybrane działania na rzecz równości i tolerancji;
- 6) znajduje informacje o naruszaniu praw człowieka w wybranej dziedzinie (np. prawa kobiet, prawa dziecka, wolność wyznania, prawo do edukacji, prawa humanitarne) i projektuje działania, które mogą temu zaradzić.